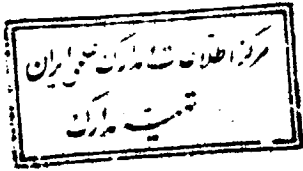
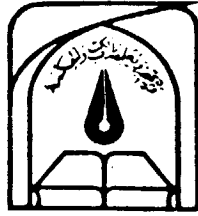

٢٧ / ٨٧

۱۳۷۸ / ۱۰ / ۲۰

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

رساله دکتری برنامه ریزی درسی

تأثیر روش حل مسأله به صورت کارگروهی بر روی تفکر انتقادی و

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه چهارم ابتدائی شهر تهران

حسن شعبانی

۱۴۷۲۶

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمود مهر محمدی

استادان مشاور:

جناب آقای دکتر علی دلاور

جناب آقای دکتر علی شریعتمداری

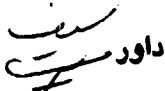

مهرماه ۱۳۷۸

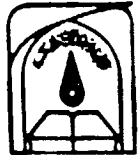
۲۷۱۵۷

بسم الله الرحمن الرحيم

از این رساله [تأثیر روش حل مسأله به صورت کار گروهی بر روی تفکر انتقادی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموان پایه چهارم ابتدائی شهر تهران] به عنوان بخش پایانی فعالیت‌های تحصیلی و تحقیقی لازم برای دریافت دانشنامه دکتری برنامه‌ریزی درسی (با گرایش تعلیم و تربیت اسلامی) از دانشگاه تربیت مدرس دفاع شد و مورد قبول هیات داوران قرار گرفت.

اعضا هیات داوران:

نام و نام خانوادگی	رتبه دانشگاهی	سمت در رساله	محل امضاء
۱- جناب آقای دکتر محمود مهر محمدی	استاد	استاد راهنما	
۲- جناب آقای دکتر علی شریعتمداری	استاد	استاد مشاور	
۳- جناب آقای دکتر علی دلاور	استاد	استاد مشاور	
۴- جناب آقای دکتر علی اکبر کسینی	استاد	داور	
۵- سرکار خانم دکتر پروین کدیور	دکتر	داور	
۶- سرکار خانم هنرناز شهر آراک	دکتر	داور	
۷- جناب آقای دکتر بهرام حسن پور	استاد	داور	

بسمه تعالی

آیین‌نامه چاپ پایان‌نامه (رساله)‌های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان‌نامه (رساله)‌های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه (رساله)‌ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:
کتاب حاضر، حاصل پایان‌نامه ~~دانشجوی~~ / رساله دکتری نگارنده در رشته ~~بیولوژی~~ ^{درسی} بیولوژی است که در سال ۱۳۷۸ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی ~~جناب آقای دکتر محمود مهر محمدی~~ / مشاوره ~~جناب آقای دکتر علی شریعتمداری~~ / مشاوره ~~جناب آقای دکتر علی دلاور~~ از آن دفاع شده است.

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه‌های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر سویت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ دانشجوی تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب حسن شعبانی دانشجوی رشته بیولوژی مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی / حسن شعبانی
تاریخ و امضا:
۷۸ / ۷ / ۶

نتایج این پژوهش را به همه کسانی تقدیم می‌کنم،
که به کار تعلیم و تربیت عشق می‌ورزند و با سوختن
خود موجب تنویر اندیشه‌های دیگران می‌شوند.

تشکر و قدردانی

بدون شک اگر الطاف الهی، همیاری، همکاری و مساعدت استادان بزرگوار و وزارت آموزش و پرورش نبود امکان چنین تحقیقی میسر نمی‌گشت.

در این میان بیش از همه خود را مدیون راهنمایی‌های ارزنده، صمیمانه، و بی‌دریغ استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای دکتر محمود مهرمحمدی می‌دانم که همواره با راهنمایی‌های عالمانه و صمیمانه خود چراغ هدایتگر و کلید مسأله‌گشای ابهام‌ها و سؤالهای پژوهشگر بودند، خالصانه و صمیمانه تشکر می‌نمایم.

از استادان بزرگوارم جناب آقای دکتر علی شریعتمداری و دکتر علی دلاور استادان مشاور این تحقیق که هیچگاه حقیر را از نظرها و ارشادهای محققانه و عالمانه خود محروم نکردند، صمیمانه قدردانی می‌نمایم.

همچنین از رهنمودها و پیشنهادهای ارزنده‌ی اصلاحی و تکمیلی استادان داور این پژوهش جناب آقای دکتر علی اکبرسیف، سرکار خانم دکتر پروین کدیور، سرکار خانم دکتر مهرناز شهرآرای و جناب آقای دکتر بهرام محسن‌پور صمیمانه تشکر می‌کنم.

از همه عزیزان بزرگواری که در آموزش و پرورش تهران، به ویژه همکاران بخش پژوهش، مدیران مدارس، و معلمان عزیز و بزرگوار همکار که یقیناً، اگر همکاری صمیمانه و مساعدت آنها در فرایند اجرای تحقیق نبود، هرگز تحقیق به نتیجه نمی‌رسید، قدردانی و تشکر می‌نمایم، و از درگاه خداوند متعال توفیق روزافزون همه این عزیزان را خواهانم.

چکیده

به رغم این که بسیاری از فلاسفه و متخصصان تعلیم و تربیت همچون رابرت انیس، ماتیولیمین، و ریچارد پاول بر این باورند که هدف اساسی تعلیم و تربیت باید تربیت انسان متفکر و فرهیخته باشد، نتایج تحقیقات نشان می‌دهند که اکثر دانش‌آموزان مهارت‌های فنی خواندن، نوشتن، و حساب کردن را به خوبی می‌آموزند، اما فاقد مهارت‌های تفکر سطح بالا می‌باشند.

به منظور دستیابی به هدف فوق با بکارگیری رویکردهای جدید تربیتی، پژوهشگر، تحقیقی شبه تجربی تحت عنوان «تأثیر روش حل مسأله به صورت کارگروهی بر تفکر انتقادی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی شهر تهران» با گروه آزمایش و کنترل، انجام داده است.

جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانش‌آموزان پسر و دختر چهارم ابتدایی مدارس دولتی مناطق نوزده‌گانه شهر تهران تشکیل می‌دهند، که از میان آنها ۴۳۶ نفر (۲۱۷ پسر و ۲۱۹ دختر) به عنوان نمونه مورد بررسی، با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده‌اند.

گروه آزمایش در درس علوم به صورت آرایش گروه‌های شش نفری به مدت سه ماه با روش حل مسأله به صورت فعالیت گروهی آموزش می‌بینند، اما گروه کنترل هیچ نوع تغییر یا روش جدیدی را دریافت نمی‌کنند، و با روش سنتی (انتقال مستقیم) به فعالیت خود ادامه می‌دهند. تجزیه و تحلیل نتایج نهایی اطلاعات نشان می‌دهد که:

۱- بین دو گروه آزمایش و کنترل در عامل نمره کل متغیر ملاک (تفکر انتقادی) تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر دانش‌آموزانی که با روش حل مسأله به صورت کارگروهی آموزش دیده بودند، نسبت به گروه کنترل نمره بیشتری در مهارت‌های تفکر انتقادی دریافت کرده بودند.

۱/۱- بین دو گروه آزمایش و کنترل در عامل نمره مقایسه اختلاف معناداری وجود

دارد.

۱/۲- بین دو گروه آزمایش و کنترل در عامل نمره تشخیص اختلاف معنی‌داری

وجود دارد.

۱/۳- بین دو گروه آزمایش و کنترل در عامل نمره کل پیشرفت تحصیلی در درس

علوم تجربی تفاوت معناداری وجود دارد.

۲- بین سطوح مختلف تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، و موقعیت اقتصادی

خانواده، و تفکر انتقادی دانش‌آموزان در فرایند اجرای روش حل مسأله رابطه

معناداری مشاهده نشد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	فصل اول: کلیات طرح
۲.....	مقدمه
۳.....	۱-۱. بیان مسأله
۷.....	۲-۱. هدفهای پژوهش
۹.....	۳-۱. پرسش‌های پژوهش
۱۰.....	۴-۱. فرضیه‌های پژوهش
۱۱.....	۵-۱. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش
۱۵.....	۶-۱. کاربردهای پژوهش
۱۶.....	۷-۱. تعاریف عملیاتی مورد نظر در پژوهش
۱۸.....	فصل دوم: مبانی نظری و سوابق پژوهش
۱۹.....	مقدمه
۲۲.....	۱-۲. مبانی نظری تفکر و تفکر انتقادی
۲۲.....	۱-۱-۲. تفکر و انواع آن
۲۹.....	۲-۱-۲. تفکر انتقادی و ویژگی‌های آن
۲۹.....	۱-۲-۱-۲. مفاهیم و تعاریف
۳۲.....	۲-۲-۱-۲. مهارت‌های ضروری تفکر انتقادی
۳۵.....	تمیز حقایق و عقاید از یکدیگر
۳۶.....	قضاوت
۳۷.....	دانش
۳۷.....	تفکر انتقادی به عنوان یک مشرب

۳۹اقتدار
۴۰جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۴۲۲-۲. حل مسأله و نقش آن در آموزش تفکر انتقادی
۴۲۱-۲-۲. فرایندهای حل مسأله
۴۳۲-۲-۲. راهبردهای حل مسأله
۴۴راهبردهای عمومی حل مسأله
۴۴راهبردهای محدود کردن تحقیق
۴۵راهبردهای بسط تحقیق
۴۶۳-۲-۲. کاربرد راهبردهای عمومی حل مسأله در فرآیند آموزش
۴۹۴-۲-۲. علت انتخاب روش حل مسأله برای تقویت تفکر انتقادی
۵۰۳-۲. روش حل مسأله با استفاده از گروه‌های کوچک و نقش آن در پرورش تفکر انتقادی
۵۳۴-۲. نظریه‌های یادگیری همسو با تفکر انتقادی
۵۴۱-۴-۲. نظریه شناختی
۵۶الگوی یادگیری پردازش اطلاعات
۵۷۱-گیرنده‌ها و ثبت‌کننده‌های حسی
۵۹۲-نقش توجه در پردازش اطلاعات
۵۹۳-حافظه کوتاه مدت:
۶۰۴-حافظه بلند مدت
۶۱۲-۴-۲. فراشناخت و توانایی‌های فراشناختی
۶۲۱-دانش و کنترل خود
۶۲الف - تعهد
۶۳ب - نگرش
۶۴ج - توجه

۶۴	۲- دانش و کنترل فرایند.....
۶۵	الف - انواع دانش مهم در فراشناخت
۶۶	ب - کنترل اجرایی رفتار:.....
۶۷	۲-۴-۳. نظریه ساخت‌گرایی
۶۹	۲-۴-۳-۱- نظریه رشد شناختی پیاژه و تاثیر آن بر نگرش شناخت‌گرایان ..
۷۲	۲-۴-۳-۲- یادگیری از منظر ساخت‌گرایی
۷۶	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۷۷	۲-۵. علوم تجربی و نقش آن در پرورش تفکر انتقادی
۷۷	۲-۵-۱. تعریف علوم تجربی
۷۸	۲-۵-۲. ماهیت علم.....
	۲-۵-۳. نقش آموزش علوم در پرورش تفکر انتقادی و پیشرفت تحصیلی
۷۹	دانش‌آموزان
۸۳	۲-۶ بررسی پیشینه پژوهش.....
۸۳	مقدمه.....
۸۶	۲-۶-۱. پیشینه مربوط به پرورش تفکر انتقادی.....
۸۹	۲-۶-۲. پیشینه مربوط به روش حل مساله.....
۹۳	۲-۶-۳. پیشینه مربوط به آموزش علوم تجربی.....
۹۹	فصل سوم: روش پژوهش
۱۰۰	۳- روش پژوهش
۱۰۰	۳-۱. جامعه تحقیق
۱۰۰	۳-۲. نمونه تحقیق و روش نمونه‌گیری
۱۰۲	۳-۳. ابزار تحقیق (ابزار گردآوری داده‌ها)
۱۰۳	۳-۳-۱. آزمون محقق ساخته تفکر انتقادی.....

۱۰۷	۳-۴. روش اجرای تحقیق.....
۱۰۸	۳-۴-۱. مراحل اجرای تحقیق اصلی.....
۱۰۹	۳-۴-۲. نحوه اجرای روش حل مساله به صورت کار گروهی:.....
۱۱۱	۳-۵. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۱۱۳	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۱۱۴	مقدمه.....
۱۱۵	۴-۱. تجزیه و تحلیل داده‌های مطالعه مقدماتی.....
۱۲۱	۴-۲. تجزیه و تحلیل داده‌های اجرای نهایی تحقیق.....
۱۲۱	مقدمه.....
۱۲۲	۴-۲-۱. توزیع فراوانی و نمودارهای گروه آزمایش و کنترل بر حسب مناطق و ساختار اجتماعی - اقتصادی.....
۱۲۲	۴-۲-۲. مقایسه توصیفی نتایج پیش‌آزمون و پس‌آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در آزمون پیشرفت تحصیلی و تفکر انتقادی.....
۱۳۰	۴-۲-۳. تجزیه و تحلیل داده‌ها براساس فرضیه‌های تحقیق.....
۱۳۹	۴-۲-۴. بررسی رابطه وضعیت اجتماعی - اقتصادی خانواده و تفکر انتقادی دانش‌آموزان.....
۱۳۹	تحلیل داده‌ها با استفاده از رگرسیون چند متغیره.....
۱۵۵	فصل پنجم: خلاصه و نتیجه‌گیری.....
۱۵۶	مقدمه.....
۱۵۸	خلاصه پژوهش.....
۱۶۳	بحث.....
۱۷۴	نتیجه‌گیری.....

۱۷۶	محدودیت‌های پژوهش
۱۷۶	الف - محدودیت‌های اختیاری
۱۷۸	ب - محدودیت‌های غیراختیاری (حادث شده)
۱۷۹	پیشنهادها
۱۷۹	الف - پیشنهاد‌های اجرایی و کاربردی
۱۸۲	ب - پیشنهاد‌های پژوهشی
۱۸۴	فهرست منابع
۱۸۴	منابع فارسی
۱۸۸	منابع انگلیسی
۲۱۱	ضمائم
۲۳۱	چکیده انگلیسی

فصل لؤلؤ

کلیات طرح

نظام‌های آموزشی امروز در موقعیتی به فعالیت خود ادامه می‌دهند که تغییرات سریع علم و فن‌آوری بر تمام جنبه‌های زندگی انسان سایه افکنده و بر آن تأثیر گذاشته است. دیگر نمی‌توان با طرز تلقی گذشته به دانش‌آموزان و تربیت آنها نگرست. همه ما با روشهای سنتی غیرفعال آموزش دیده‌ایم. لحظاتی را به خاطر می‌آوریم که چگونه نشستن سرکلاس و گوش دادن به صدای یکنواخت معلم و ذخیره‌سازی اطلاعات و اضطراب ناشی از امتحان محیط‌های آموزشی را برای ما نفرت‌انگیز ساخته بود.

اگر قرار است دانش‌آموزان خوب تربیت شوند و شهروندان مفیدی در آینده باشند، باید دارای بینش علمی، آزادی اندیشه، خلاق و نقاد باشند. برنامه‌های مدارس باید تأکید خود را بر روشهایی متمرکز کنند که دانش‌آموزان به جای آموختن، قابلیت‌های چگونه آموختن را از طریق نظم فکری بیاموزند، زیرا در فرایند اندیشه منظم است که معرفت رشد می‌یابد و انسان احساس مفید بودن می‌کند. محیط‌های آموزشی برای تحقق چنین اهدافی نقش اساسی دارند، و باید آن چنان سازماندهی شوند که دانش‌آموزان را به جای ذخیره‌سازی حقایق علمی درگیر مسأله سازند. مسائلی که با زندگی واقعی آنها ارتباط داشته باشد، زیرا روشهای ابتکاری منطبق با زندگی موقعیت آموزشی را جذابتر و رغبت و تلاش دانش‌آموزان را در امر یادگیری فزونی خواهد ساخت. (میرزا^۱، ترجمه ابیلی، ۱۳۷۴)

دانشمندان علم شناخت معتقدند که حس کنجکاوی و تلاش‌های فکری از مشخصات فطری بشر است (هانت^۲، ۱۹۸۲). طبق نظریه آنها و گواهی والدین کودکان از یک حس کنجکاوی طبیعی و میل به کشف محیط‌های فیزیکی و روانی برخوردارند، و با اشتیاق وافر یکی از مشکلترین وظایف شناختی دوران زندگی خود را که یادگیری زبان می‌باشد، با موفقیت و صف‌ناپذیر پشت سر می‌گذارند، اما

1. Meyers

2. Hunt